

המרכז ללמודים אסטרטגיים של המזה"ת ודרום אסיה בווינגטון די.סי.

NESA

יום ג' ה-10 באוגוסט משעה 9:00 עד 10:45 לפי שעון מזרח ארה"ב

5:45-4:00 אחה"צ, רבת עמון

הישיבה על 'איומים על-לאומיים והמאבק בקיצונים אלימים'

המרכז ללמודים אסטרטגיים של דרום אסיה והמזרח

סמינר ערבי-ישראלי : חזוק האמון הישראלי-ירדני לחזוק השת"פ בענייני בטחון

והגנה

12-9 באוגוסט 2021

איומים על-לאומיים והמאבק בקיצונים אלימים

מבוא

1) העניין המרכזי הוא מנוף, כמו הנאראטיב הדתי וההסטורי, המזין את הדמיון של התודעה הקולקטיבית הלאומית והאסלאמית ומצייר את הצורה והמתאר – האפקי – של היחס בין התודעה הלאומית הזאת ומדינת ישראל. ולאורך ההסטוריה של המדינה הירדנית במאה השנים האחרונות קבוצות קיצוניות וקבוצות טרור, בין אם הן לאומניות, שמאלניות או איסלמיות, הסתייעו בנאראטיב הזה כדי להלחם במדינת ישראל, ויחד אתה במדינה הירדנית, תוך האשמתה בשת"פ עם ישראל והגנה על בטחונה.

2) ירדן אבדה [כמה מנהיגים] בגלל נאראטיב אפל ומעושה זה, וזאת מאז ימיה הקדומים של הממלכה הירדנית. המלך עבדאלל הראשון, מייסדה של ירדן, נרצח בתוך מסגד אל אקצה ב-20 ביולי 1951 וכן קרה לראשי הממשלה הטובים ביתר של ירדן בהסטוריה הקרובה שלה. אל מג'אלי נרצח במשרדו ב-29 באוגוסט

1960, ו-וואצפי א-טל נרצח בקהיר ב-28 בנובמבר 1971. יתר על כן, חמשה משגריריה הטובים ביותר של ירדן, הדיפלומטים הטובים בעולם, נרצחו במעשי טרור. אולי [הרציחות קרו בירדן] יותר מאשר בכל מדינה מודרנית אחרת בעולם יחסית למספר התושבים ולגילה של המדינה.

(3) ללא ספק, העניין העולמי והאזורי בספור הפלסטיני ירד ונפתח פתח לשכחה וירידה לשוליים בעקבות אירועי ה-11 בספטמבר 2001, המלחמה האמריקאית בעיראק (2003), עליית הטרור והקבוצות הקיצוניות בחלקים נרחבים של העולם, והאירועים המרכזיים שפגעו במזה"ת לאחר האביב הערבי בסוף 2010. ועדיין ההשפעה של אירועים אלה ממשיכה לדחף את האזור לעבר משברים חדשים ללא תקדים, והחשוב שבהם הוא הופעתן של קבוצות סאלאפיסטיות שהחשובות שבהן הן דאע"ש וספיחיה בעולם. יתר על כן, שנויים מרחיקי לכת התרחשו בישראל, שותף מפתח בבעייה הפלסטינית וגם הירדנית, כי הימין הפוליטי ומפלגותיו עלו, ואלו מפלגת העבודה הישראלית, שיישבה את הסכסוך וכוננה את ההסדרים הקשורים לכנון הרשות הפלסטינית, ירדה. לאחר מכן העבודה אבדה את יכולתה להקים רוב פוליטי לנהול ענייני ישראל ולהביא לידי סיום מוצלח את ההסדר עם הפלסטינים, בהתאם להסכמים שנחתמו.

(4) שחקנים פלסטיניים במזחק נפגעו גם הם מהשנויים המהירים והגדולים הללו, תנועת הפאתאח הזדקנה, ומחלוקות רבות התעוררו. משבר דומה צמח בחאמאס,

שהפך קרבן למחלוקות וסכסוכים פנימיים, כמו גם לסתירה בין אינטרסים פנימיים וחיצוניים.

(5) בעלות הברית האזוריות של החאמאס סבלו ממשברים נרחבים וסוערים. סוריה ועיראק (לאחר 2003) יצאו כמעט לחלוטין מתמונת ההשפעה האזורית, ואלו איראן ותורכיה החלו לעיין מחדש בפעולותיהן בעבר. ודוק, גם מנהיגותו של החאמאס בחו"ל וכן פעולותיו ומשרדיו עוברים נסיגה וירידה מסויימת.

(6) אבל השאלה נותרת בעינה : האם הצטמצמה היעילות של המוטיוואציה של קבוצות המיישמות איסלם פוליטי וכן של קבוצות טרור סאלאפיסטיות כמו אל-קאעדה, דאע"ש ונספחיהן שפועלים היום ברשתות החברתיות ודרך זאבים בודדים, במונחים של איום על ארצות האזור, ובראש וראשונה ישראל וירדן ? אינני סבור כך.

(7) למדנו מכל הנסיונות הקשים של ההסטוריה שסכסוכים מזויינים, מלוקות מתמשכות, ונללויהן, מצבי אין מוצא ושתוק, וכמו כן תחושת היאוש, הדאגה, הפאראנויה וחסש לעתיד של בני האדם, דוחף אותם לדרכי התנהגות של קיצוניות אלימה המובילה לטרור. זה נכון בייחוד במקרים של קבוצות קיצוניות, ממלגות וסיעות המחפשות להשיג הון פוליטי מתחושת הכעס והחימה של ההמונים כדי לגייס את השיח הקיצוני שלהן בכך שהן מנגנות על מיתרי הרגשת ההמונים, ועל רגשות המתח שלהם.

8) אינדקס הטרור הגלובאלי של 2020, שמתפרסם ע"י המכון לכלכלה ולשלום בסידני, אישר ש-96% מהמוות הנגרם ע"י טרור אירעו בארצות הסובלות מסכסוך מזויין, וארצות ערביות ואיסלמיות עמדו בעשר המקומות הראשונים באינדקס הזה.

9) פירוש הדבר שיש יחס גומלין ברור בין : 1) נוכחותם של סכסוכים ופריצת משברים חדשות לבקרים כתוצאה מהם, וכן 2) נוכחות איומי בטחון על הארצות המעורבות, וכמו כן על הקהלה הבינלאומית והבטחון הבינלאומי.

10) בגלל תוצאות התהליך של גלובליזציה פוליטית וטכנולוגית והקצב המואץ של התלות ההדדית הבינלאומית, גדל קצב ההשפעות ההדדיות. לכן נעשה קשה להבחין בין רשות הצבור ורשות הפרט, ובין המדיניות הפנימית והחיצונית של ארצות, בלי קשר לכוחן וגדלן.

11) ירדן, בגלל מיקומה הגאופוליטי, ובזכות מעורבותה העמוקה ורחבת הממדים בתהליך הגלובליזציה מאז הווסדה ב-1921, עומדת במקום ה-46 באינדקס הגלובליזציה KOF שמתפרסם ע"י המכון הכלכלי השווייצרי, לכן מוצאת עצמה ירדן בעצומה של סאגה פוליטית זו שעולה על יכלתה של מדינה זו לשלוט בהשלכותיה של סאגה זו עצמה. ירדן היתה יכולה להיות בודדה בעיסוקה בהשפעות הללו אלמלא השת"פ של כמה מידידותיה ובעלות בריתה, והראשונה בהן ארה"ב.

12) אולם למרבה המזל, מקבל ההחלטות הפוליטי בירדן מבין ברמת העומק את הסכנה שבהשלכות אלא לטווח ארוך לבטחון הלאומי, ושכורח הוא להכנס לשנת"פ קונסטרוקטיווי ולחלוקת מידע הדדית עם ידידים ובעלי ברית, ככל שזה נוגע להשלכות אלה, ולמשקלן היחסי במאזן הבטחון הלאומי.

13) כיום, קיימת הסכמה בין מומחי אסטרטגיה ובטחון שקבוצות טרור כמו דאע"ש, אל קאעדה וגרורותיה, חאמאס והג'יהאד האסלאמי, חזבאללה, מספר מפלגות שיעיות בעיראק, והחותים בתימן, ממשיכות להוות איום על הבטחון הגלובאלי וכן על ירדן ושכנותיה כמו ישראל, בלי תלות בעליית התחלואה בנגיף הקורונה. בנוסף על כך, קבוצות קיצוניות ואלימות והטרור המקומי, שתיהן מהוות איום על הבטחון והיציבות של ירדן וישראל.

14) לכן, עוסק מאמר זה באמצעים להגנת גבולות ירדן וישראל מקבוצות קיצוניות אלימות ועוד איומים על-לאומיים על בטחונן, למען חזוק היציבות באזור. המאמר עוסק בכך בשני חלקים שהם :

חלק א' : הסכנה שבקבוצות טרור אסלמיות סאלאפיסטיות כמו דאע"ש, אל קאעדה וגרורותיה, חאמאס והג'יהאד האסלאמי, חזבאללה, מספר מפלגות שיעיות בעיראק, והחותים בתימן, מהוות על ישראל ועל ירדן, בהתחשב

בעובדה שקבוצות אלה מייצגות את גל הטרור הדתי, או הגל הרביעי של הטרור עליו דבר פרופ' דוד צ'רלס ראפפורט.

חלק ב': : אמצעים להגנת גבולות ירדן וישראל מפני קבוצות קיצוניות אלימות ועוד איומים על-לאומיים למען חזוק היציבות ארוכת הטווח באזור.

חלק א' : הסכנה שמהוות קבוצות טרור אסלאמיות לגבי ירדן וישראל.

(1) בפברואר 1998, איימן א-זהוירי ועוסאמה בן לאדן הקימו מה שקרוי 'החזית האיסלמית לג'יהד נגד היהודים והצלבנים'.¹ חזית זו היתה מוסד מאורגן ברמה גבוהה סביבו הסתופפו אל-קאעדה והג'יהד האסלאמי המצרי, וכמו כן ארגונים אסלמיים הפועלים בארצות אחרות (פקיסטן, בנגלא-דש, קשמיר והפיליפינים). בארגון זה, עוסאמה בן לאדן תפס את מקום המנהיג הבלתי מעורער בעוד א-זהוירי היה סגנו.

(2) מזה נולדה קאעדת אל-ג'יהאד (בסיס הג'יהאד). ביוני 2001, א-זוהרי הודיע על האחוד הרשמי בין ג'מעה אל אסלאמיה ואל-קאעדה, שהגדירה את מטרותיה באמצעות פאתווה דתית הדורשת מהמוסלמים להרג אמריקאים - כוח אדם אזרחי וצבאי כאחד - ולהרס את מתקניהם. הוא גם פקד על העברת הקרב מעימות עם

¹ منتصر، الزيات (2008) فبراير 98: كانت الجبهة الإسلامية العالمية. وكان الطريق إلى القاعدة، صحيفة المصري اليوم، على الرابط: <https://www.almasyalyoum.com/news/details/1966024> تم الاطلاع عليه في 13-4-2021م

ה'אויב הקרוב' לעימות עם 'האויב הרחוק', דהיינו ארה"ב וישראל. הפעולות הראשונות של ברית חדשה זו היו הטלת פצצות על שגרירויות ארה"ב בניירובי ודאר-א-סאלאם, ב-8 באוגוסט 2008 ע"י הזרוע הצבאית שלה, הקרויה 'הצבא האסלאמי לשחרור המקומות הקדושים'. תקיפות אלה נמשכו ע"י פעולות נגד המשחתת האמריקאית קול במפרץ עדן שבתימן². פסגת הפעולות של אל-קאעדה היתה ההתקפות של ה-11 בספטמבר 2001, שהשפיעו על ההתנהגות הפוליטית בירדן והובילו אותה לשביל שבו הולכת הממלכה עד היום הזה.

(3) **עסאם טאהר אל ברקאווי, המכונה אבו מוחמד אל-מקדיסי, אזרח ירדני, הוא** אידאולוג המטיף למסרים המסוכנים ביותר של הג'יהאדיזם האסלאמי, והוא מורהו של אבו מוסאב אל-זרקאווי, והוא האדם בעל ההשפעה הרבה ביותר בג'יהאדיזם הסאלאפיסטי היום, הוציא חוות דעת דתית המרשה בצוע פעולה צבאית נגד צה"ל בשטחים המוחזקים. זה קרה סביב הטבח במסגד אבראהימי בחברון, שבוצע בידי הציוני הקיצוני ברוך גולדשטיין ב-25 בפברואר 1994, ובו נרצחו 29 מאמינים מוסלמים ו-150 אחרים נפצעו.

(4) אחרי התקיפות ב-11 בספטמבר 2001, **אל מקדיסי הוציא חוות דעת דתית הקובעת את הלגיטימיות של פעולות אלה, בנוסף להגנה על בצוען. הוא פרסם מכתב הקרוי**

² ההפניה הקודמת, מונטאסר אל-זיאט.

'זה מה שאללה נמצא אשם בו', ואח"כ נעצר בידי מנהל המודיעין הכללי הירדני והוחזק במעצר מספר חדשים.

(5) כדאי לציין ששמרות עמדתה של ישראל מול השיח הפוליטי של אל-קאעדה במשך שנים רבות, ולמרות העובדה שהספרות, הנאראטיב, והפאתוות שכוונו נגד ישראל והיהודים נצבות בגאון במרכז האמונות והספרות של אל קאעדה, אמונות אלה רק לעתים נדירות תורגמו לפעולות מעשיות או למשימות טרור נגד ישראל, בין בתוך גבולותיה או נגד אינטרסים שלה בחו"ל³.

(6) יש לשים לב ולהיות זהירים ביחס לחזרה על הנמוק הזה בלי להכיר ולהבין את השחקנים והמומחים. פירוש הדבר שאלו נזקקנו לטכניקה של 'נתוח באמצעות נאראטיבים מנוגדים', שהוצעה על ידי המומחה ההולנדי פרופסור פטר דה וורד, בספרו 'המודיעין האמריקאי ואל קאעדה': נתוח לפי נאראטיבים מנוגדים'

US Intelligence and Al Qaeda: Analysis by Contrasting)

(Narratives), נמצא שגם אם אל קאעדה מעולם לא בצעה כל פעולת טרור נגד אינטרסים ישראליים דרך החלטה שהתקבלה בהנהגה המרכזית של הארגון, המציאות

³ قناة الحرة، (2020) مرحلة جديدة" عبر قتال إسرائيل.. ما سر تهديدات زعيم داعش الجديد؟ على الرابط: <https://www.alhurra.com/israel/2020/01/27/%D9%85%D8%B1%D8%AD%D9%84%D8%A9-%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A9-%D8%B9%D8%A8%D8%B1-%D9%82%D8%AA%D8%A7%D9%84-%D8%A5%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D9%84-%D9%85%D8%A7-%D8%B3%D8%B1-%D8%AA%D9%87%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A7%D8%AA-%D8%B2%D8%B9%D9%8A%D9%85-%D8%AF%D8%A7%D8%B9%D8%B4-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%9F>

היא שהנאראטיב הדתי של אל-קאעדה מעורר, מעודד, ומביא לפעולות כאלה עד היום.

(7) לגבי דאע"ש, שממשיך להאמין באסטרטגיה של 'לחימה באויב הקרוב', בנגוד לאל-קאעדה, שמאמינה באסטרטגיה של לחימה באויב, הפעם היחידה בה נצפתה כאיום ממשי על ישראל, ארעה יחד עם ההודעה על עסקת המאה ב-2020, שבה דובר הארגון, אבו המזה אל-קוריישי, הודיע על שלב 'תחילת הלחימה ביהודים'. יש לשים לב, כאן, איך הרוויח הארגון ממצב הכאוס, המחלוקות, והסכסוכים באזור שצמחו לאור עסקת המאה, שירדן דחתה אותה כליל.

(8) בינואר 2020, הקלטת השמע הראשונה שפורסמה על ידי רשת אל-פורקאן והמיוחסת לאל-קוריישי – לאחר הריגת המנהיג הקודם של דאע"ש, אבו בכר אל-בגדאדי – לא הוגבלה רק לשפה הערבית או האנגלית. אדרבא, היא פורסמה גם בעברית⁴. אל-קוריישי אמר שהחליט, בשבילו ובשביל אחיו הג'יהדיסטים... להתחיל שלב חדש, שהוא המאבק ביהודים, ולקחת מהם חזרה מה ששדדו מן המוסלמים. ולקלקל את מזימותיהם, כמו 'עסקת המאה'. הוא גם קרא ל'חיילי הח'ליפות בכל

⁴ محمد، خلفان الصوافي (2020) داعش وإسرائيل: أبعاد التحول في المواقف ومآلاته، مركز تريندز للبحوث والاستشارات، على الرابط: <https://trendsresearch.org/ar/insight/%D8%AF%D8%A7%D8%B9%D8%B4-%D9%88%D8%A5%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D9%84-%D8%A3%D8%A8%D8%B9%D8%A7%D8%AF-%D8%A7%D9%84%D8%AA%D8%AD%D9%88%D9%84-%D9%81%D9%8A-%D8%A7%D9%84%D9%85%D9%88%D8%A7%D9%82%D9%81>

מקום, בייחוד לבני סיני והלוואנט הפצועים, לתקוף יישובים, בהוסיפו 'הפכו אותם לבויץ כך שתוכלו לבחון את נשקכם הכימי ואת טייליכם'.⁵

(9) יש פרט רב-חשיבות, הן אידאולוגית והן מעשית, הן ברמה הבטחונית והן ברמה הטכנית, שהייתי רוצה להתייחס אליו ולהדגיש והוא שדאע"ש תקף מלולית את החאמאס והאשימו ב'כפירה ובגידה'. אל קורישי הדגיש זאת בהקלטה הנ"ל שלו. סבורני שחשיבות הדבר בכך שמחלוקת אידאולוגית זו מנעה – עד עתה – מדאע"ש להתרחב ולהתפשט בשטחים הפלסטיניים, וביחוד ברצועת עזה, שם הבטיח חאמאס שזה לא יקרה על ידי שמוש מפרז בכוח ואלימות.

(10) בכל זאת, נוכחות דאע"ש שנוטל אחריות להתקפות נגד חיילים מצרים במדבר סיני המצרי, הוא סכנה פוטנציאלית לגבולות ירדן וישראל באזורי עקבה ואילת.

(11) לאור חשיבותה של י-ם לאיסלם, כמו גם הסטטוס המיוחד של הסכסוך עם ישראל בנאראטיב הערבי והאיסלמי, ובשיח של הקבוצות האיסלמיות, הצבת ישאל כמטרה לאור הקנאה למקומות הקדושים, וראשון שבהם ירושלים, על ידי עימות עם ישראל והתנגדות ל"עסקת המאה", הוא פתח להשפעה על דעת הקהל הערבית והאסלאמית דרך הרגש הדתי.

⁵ قناة الحرة، (2020) مرحلة جديدة "عبر قتال إسرائيل.. ما سر تهديدات زعيم داعش الجديد؟ على الرابط: <https://www.alhurra.com/israel/2020/01/27/%D9%85%D8%B1%D8%AD%D9%84%D8%A9-%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A9-%D8%B9%D8%A8%D8%B1-%D9%82%D8%AA%D8%A7%D9%84-%D8%A5%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D9%84-%D9%85%D8%A7-%D8%B3%D8%B1-%D8%AA%D9%87%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A7%D8%AA-%D8%B2%D8%B9%D9%8A%D9%85-%D8%AF%D8%A7%D8%B9%D8%B4-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%9F>

זה צמח באופן ברור בעמותים שהחלו ב-10 במאי 2021 בין ישראל והחאמאס והג'יהאד האסלאמי. אני סבור שהסלמה זו תקרה גם בעתיד אם הצדדים לא ימצאו פתרון מתאים לסבות שבבסיס הסכסוך.

(12) סבורני שעסקת המאה והצבת ישראל כמטרה, היא חלק מנאראטיב הסטורי ודתי ישן לקבוצות האסלאמיות, ומייצגות אמצעי לייסוד עצמן מחדש בדרך פופוליסטית. למשל, לדאע"ש היתה נוכחות צבאית סמוך לגולן, הקרויה 'צבא חאלד בן אל ואליד' במשך כמה שנים. למרות זה, לא תקף דאע"ש את ישראל, והארגון לא הווה איום עליה, לבד מאשר במקרה אחד, ואז הותנצל הארגון בפני ישראל.

שר הבטחון לשעבר של ישראל משה יעלון אשר בנובמבר 2016 שדאע"ש התנצל מייד אחרי שפעילו ירו לעבר חיילי ישראל בגולן⁶.

(13) מאז הולדת דאע"ש, רצינותו של האיום בתקיפה על ישראל מעולם לא הוכחה. מסבה זו, ההודעה על הנפת דגל הג'יהאד לשחרור ירושלים מצביע שכוונת הארגון רק להשיג פופולריות ולהיות אהוד על קהל המונים.

⁶ قناة الحرة، (2020) مرحلة جديدة "عبر قتال إسرائيل.. ما سر تهديدات زعيم داعش الجديد؟ على الرابط: <https://www.alhurra.com/israel/2020/01/27/%D9%85%D8%B1%D8%AD%D9%84%D8%A9-%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A9-%D8%B9%D8%A8%D8%B1-%D9%82%D8%AA%D8%A7%D9%84-%D8%A5%D8%B3%D8%B1%D8%A7%D8%A6%D9%8A%D9%84-%D9%85%D8%A7-%D8%B3%D8%B1-%D8%AA%D9%87%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%A7%D8%AA-%D8%B2%D8%B9%D9%8A%D9%85-%D8%AF%D8%A7%D8%B9%D8%B4-%D8%A7%D9%84%D8%AC%D8%AF%D9%8A%D8%AF%D8%9F>

זה אינו שולל את הצו להאמין שהמשכיות הקריאה של דאע"ש להלחם ביהודים
ובישראלים תביא לכך שאחזים, בייחוד 'זאבים בודדים', יתקפו אינטרסים ישראליים
כמו גם חיילים ישראליים וירדניים⁷.

איך נראים האיומים על בטחון ישראל וירדן ?

האיומים העל-לאומיים על ישראל וירדן שונים ורבים, וכך גם הנשק שהקבוצות
הטרוריסטיות ישתמשו בו נגדן. ואלה הם :

- בצוע התקפות סייבר נגד מטרות חיוניות ורגישות, כמו גם נגד מטרות שיש להן
השפעה צבורית ותקשורתית גדולה.

- השמוש בכלי טיס בלתי מאויישים. זה מה שקרה בירדן במשך התקיפות בפואאיס
וסאלט בפעולת הטרור של 2018. זו היתה פעולת הטרור הראשונה בתולדות ירדן בה
התכוונו הטרוריסטים להשתמש ב'כלי רכב אויריים', כלומר כלי טיס בלתי מאויישים
טעונים חומר נפץ נגד מטרות ממשלתיות ובטחוניות.

כלי רכב אויריים אלה שמשו גם בידי האמאס נגד יישובי עוטף עזה בעימותי 2021. ה-
BBC גם דווח שישראל הפילה כלי טיס לא מאוייש שבא מכוון סוריה ב-18 במאי 2021
באזור ואדי אל-עויון של בקעת הירדן, לאורך הגבול הישראלי-ירדני. לדברי צה"ל, כלי
הטיס הבלתי מאוייש טס לעבר בית שאן בצפון ישראל ושם הופל. אולם הכיוון ממנו
נשלח לא אותר.

⁷ הפניה קודמת, מוחמד חלפאן א-וואפי.

לפני כן, ב-2018, כלי טיס איראני בלתי מאוייש שנשלח מהבסיס האווירי טייאס בסוריה חדר למרחב האווירי של ישראל וטס לאורך הגבול הסורי-ירדני-ישראלי מזרחית לבית שאן לפני שמסק"ר ישראלי הפילו. זה חייב את מצה"ל לבצע תקיפות נרחבות על מטרות איראניות בסוריה.

- הסתננות בלתי חוקיות של יחידים לישראל דרך גבולות משותפים.

דוגמא לכך היא זו של שני ירדנים צעירים שנכנסו לישראל והם נושאי סכינים. הם אמרו לחוקרים הישראליים שהם התכוונו להגיע לירושלים לאחר ההפגנות בערים ירדניות ובאזור כאראמה בבקעת הירדן לאחר העימות בין צה"ל והחאמאס במאי 2021.

זה אינדיקטור נוסף ליחס הגומלין בין : 1) סכסוכים, מחלוקות, מצב של תהו ובהו, וְעֶרְבּוֹל הַהֲמוֹנִים דרך עידוד קנאות והסתה מתמדת (שלו בשת צורות רבות, מהסתה דתית להסתה לאומנית) , ו-2) עליה באיומי הבטחון, בייחוד כשמנגנוני הבטחון ואכיפת החוק מאבדים שליטה מול קנאות ההמון. דוגמא לכך היא התקיפה על הקפיטול על ידי ההמון וקבוצות קיצוניות בעודד הנשיא טראמפ בינואר 2021.

דוגמא אחרת היא ההסתננות של 5 אנשים על ידי חציית הגבול מירדן (באופן בלתי חוקי). הם נעצרו על ידי משמר הגבול בישראל. כולם היו בעלי אזרחות זרה ואחד מהם היה מגאורגיה, לפי הצהרה מפי הדובר הרשמי של המשרד ליחסי החוץ וירדנים בחו"ל הירדני ב-24 ביולי 2021.

– ובתקרית הראשונה מסוגה מאז הקמת דאע"ש, בית הדין הירדני הממלכתי לבטחון גלה, כפי שהתפרסם בעתון הירדני א-ראאי מה-27 ביולי 2021, שמנהל המודיעין הכללי הירדני הזים פעולת טרור מתוכננת על ידי תא מורכב מ-4 אזרחי ירדן המשתייכים לדאע"ש. מאז סוף 2020, התא תכנן לבצע פעולת טרור נגד ישראלים בירדן, ולפתוח באש על סיור ירדני באזור וואדי עראבה ע'ור א-סאפי, כדי שיתאפשר לו להתקרב לחיילי צה"ל ולהרגם.⁸

– לעודד ולהסית זאבים בודדים לבצע פעולות טרור נגד מטרות בישראל, ובכך להנות מההפגנות והמהומות בייחוד בקרבת מסגד אל-אקצה וירושלים בכלל, והמחאות שארעו בירדן, כדי להשיג מספר מטרות.

חלק ב' : שת"פ רב צדדי

האמצעים להגן על גבולות ירדן וישראל מפני ארגונים קיצוניים אלימים ועוד איומים על-לאומיים כדי לחזק את היציבות באזור לאורך זמן.

❖ הגבול הארוך ביותר של ישראל הוא עם ירדן. בדרך כלל זהו גבול שקט ובטוח.

ארבע חטיבות של צה"ל שומרות עליו. אולם בחלקים ארוכים של הגבול אין גדר,

מצב שמקל על הסתננות יחידים, כמו שאמרנו לעיל, וכן על הברחת כלי נשק,

⁸ Ghazi al-Mariat (2021) The Jordanian newspaper Al Ra'i, The Intelligence Services thwart a Daesh Terrorist Plot. Link:

<http://alrai.com/article/10600165/%D9%85%D8%AD%D9%84%D9%8A%D8%A7%D8%AA/%D8%A7%D9%84%D9%85%D8%AE%D8%A7%D8%A8%D8%B1%D8%A7%D8%AA-%D8%AA%D8%AD%D8%A8%D8%B7-%D9%85%D8%AE%D8%B7%D8%B7%D8%A7-%D8%A7%D8%B1%D9%87%D8%A7%D8%A8%D9%8A%D8%A7%D9%84%D8%AF%D8%A7%D8%B9%D8%B4>

סמים ובני אדם. זוהי דילמה ומצב מדאיג למנגנוני הבטחון של ישראל ושל ירדן, ביחוד אם נוצר שת"פ בין ארגוני פשע ובין קבוצות טרור קיצוניות כדי לנצל את פערי הבטחון בגבול לבצוע פעולות טרור או פעולות בלתי חוקיות אחרות.

❖ אחת ההתפתחויות החשובות בנושא בטחון הגבול היא שצה"ל החל לחזק באופן

נרחב את השת"פ עם צבא ירדן לאורך הגבול. **ולראשונה הוקם חפ"ק משותף לשני הצבאות.** שניהם מחלקים אותם אמצעי פקוח, המאפשרים להם שמוש בשפה משותפת דרך מערכת שפרסה כלי בקרה ומכ"ם בנקודות חולשה לאורך הגבול. אם יצליח הפרויקט, תתכן הרחבתו בקנ"מ גדול לאזורים אחרים לכל אורך הגבול.

❖ כפי שהזכרתי בחלק א', המשך מצב הסכסוך וחוסר היכלת להגיע לפתרון של

שלום שיספק את כל הצדדים תגרם לגבול הישראלי-ירדני להמשיך להיות מטרה לתקיפות וסכנות. מכאן נובעת חשיבותו של שת"פ בין ידידים ובעלי ברית, ולהמשך הדו-שיח ביניהם, אף בנסבות אחרות ומשתנות. וזה מה שמתגשם בהקמת חפ"ק משותף, ובפגישת המלך עבדאללה השני עם הנשיא האמריקאי ג'ו ביידן בווינגטון ב-19 ביולי 2021, שלפניו היתה פגישה חשובה בין המלך לבין ראש ממשלת ישראל נפתלי בנט, שלפניה היתה פגישה בין שר החוץ הירדני איימן סאפאדי ועמיתו הישראלי יאיר לפיד ב-8 ביולי 2021 בגשר המלך חוסיין שעובר מעל לגבול בין שתי המדינות.

❖ ההתפתחויות האחרונות במלחמה הפנימית בסוריה ובכלל זה סביב הצבא הסורי, בתיאום עם משמרות המהפכה של איראן באזור אדרעי, המצויה מצפון לירדן, וההסלמה המתמדת בין ישראל ואיראן דרך התקפות על אניות סוחר, נחשבות התפתחויות חשובות במונחי איומים על ירדן, ישראל, וגבולן המשותף. זה משום שכבוש אדרעי עך ידי הצבא הסורי הנתמך בידי איראן משמעו שמשמר המהפכה האיסלאמי נמצא כעת לאורך הגבול הצפוני של ירדן ונע לעבר קרבת גבול ישראל ופנים המדינה. בנוסף לזה גדלה הסבירות שגבול ירדן ישמש לתקיפות נגד ישראל ביחוד דרך שמוש בכלי טיס לא מאוישים שמשמר המהפכה התמחה בהפעלתם ביחוד נגד מטרות רכות ובמובן זה הוא נהנה מנסיון החותים בתימן.

❖ פתיחת הגבול בין ירדן וסוריה וחזרתה של תנועת הסחר והנוסעים דרך גבול זה נושאות אתן מגוון רחב של דאגות בטחון לירדן. אלו כוללות עליה בבדיקות הבטחון ובפקוח, וכן חפוישים במעברי הגבול עם סוריה בג'עבר ובא-רמתא, כדי למנוע צאיראן שמוש בהם לצורך הברחת נשק ואנשים או אחסון נשק מחוץ לירדן כדי לתקוף אינטרסים ירדניים, ישראלים או אמריקאיים, ביחוד אחרי חתימת הסכם שת"פ עם ארה"ב והעברת כמה בסיסים מהמפרץ לירדן. ירדן צריכה לקחת על עצמה את המטלות האלה כדי למנוע שמוש במעברי גבול אלה כדי לסחוט אותה או להפעיל עליה לחץ, כמו שנעשה לאורך גבול עיראק.

סוגי האיומים העל-לאומיים עלו במספרם ומגוונם דרך תהליך הגלובליזציה. הם כוללים טווח רחב של איומים מסורתיים ולא-מסורתיים, וכן תערובות של שניהם,

וראשית כל בינה מלאכותית, כלי טיס בלתי מאויישים, מטבעות וירטואליים, ועד שת"פ בין קבוצות טרור וארגוני פשע.

לארצות אין היכולת לעמד מול איומים אלה לבדן. מסבה זו, חייב להיות שת"פ ותאום, מבוסס על כבוד הדדי בין ארצות.

❖ לסכום, השנויים וההתפתחויות הללו כופים הן על הצד הישראלי, הן על הצד הירדני, את הצורך – ביחוד בתחום הבטחון – בהמשך המדיניות של 'דלתות פתוחות', במונחי שת"פ, החלפת מידע חשוב ורגיש, והמשך התאום, הפגישות, המפגשים, והחלפת נסיון, כשזה אינטרס של שני הצדדים. זה חייב להעשות על אף המתח ברמה המדינית.

תודה לכם על ההקשבה.

הסוף